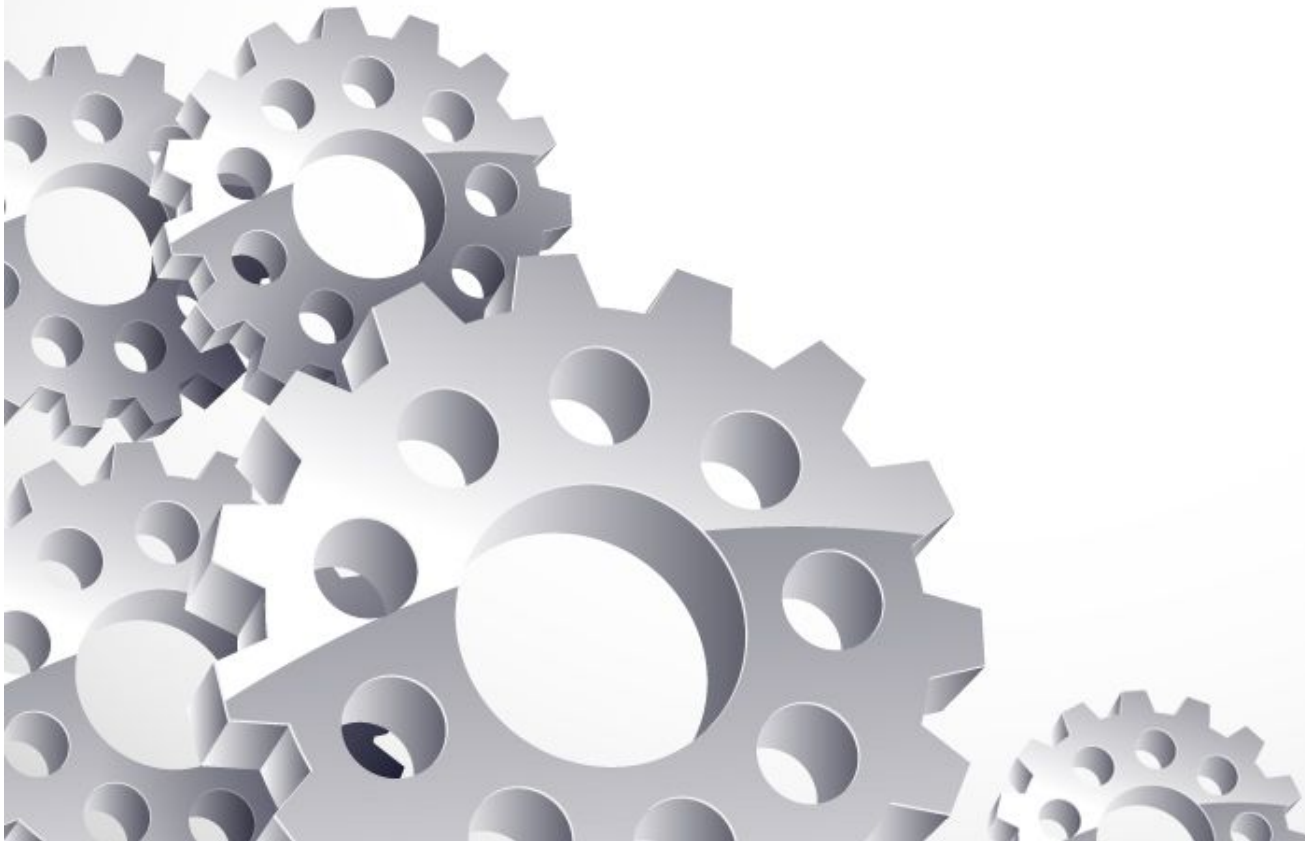

Euristiniai poriniai sekų palyginimai

Daugybinis sekų palyginys

FASTA algoritmas

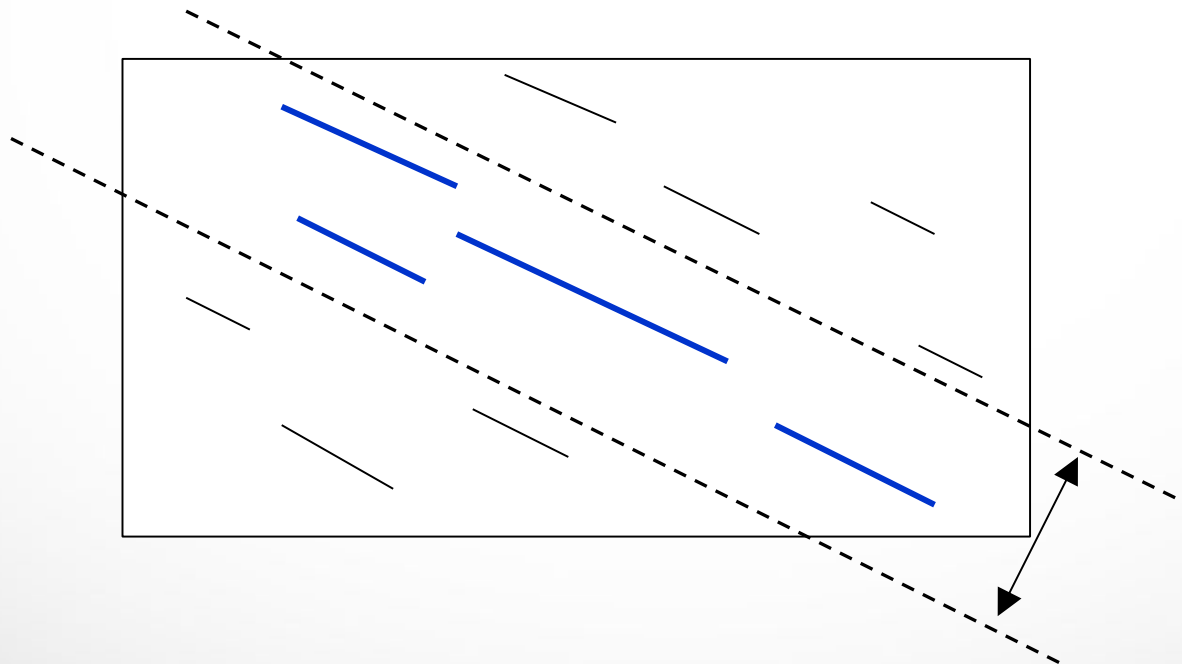
- DP algoritmas atlieka daug skaičiavimų bereikšmėje srityje

	G	A	A	T	T	C	A	G	T	T	A
G	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
G	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
A	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
T	1	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
C	1	2	2	3	3	4	4	4	4	4	4
G	1	2	2	3	3	4	4	5	5	5	5
A	1	2	3	3	3	4	5	5	5	5	6

- FASTA sutelkia paiešką į įstrižainių sritį

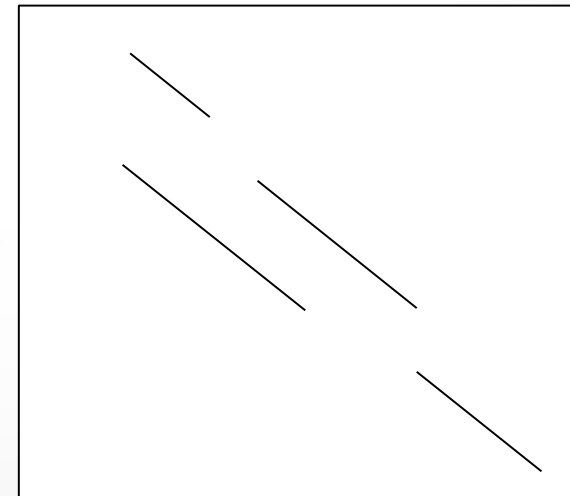
FASTA

- Naudojami artiniai (“heuristika”):
geras lokalus palyginys turi tam tikrą
visišką sutapimo subseką.

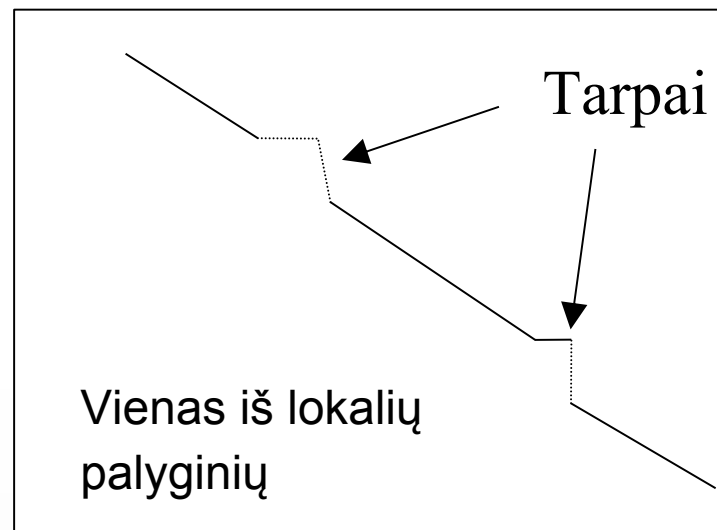
FASTA algoritmas

- Surasti visus “karštus taškus” (ilgio k sekos, kurios idealiai sutampa)
- Galima naudoti “hash” arba “look-up” lenteles
- Atrinkti N geriausių sekų

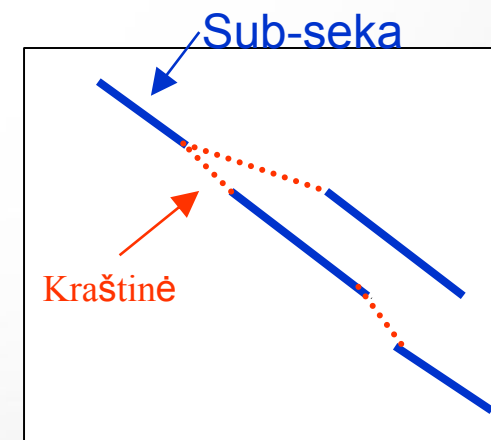
FASTA algoritmas

- Apjungti sub-palyginius atsižvelgiant į tarpus

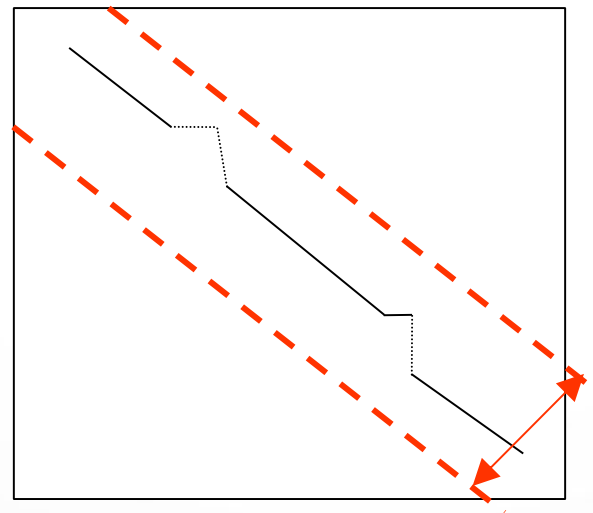
FASTA algoritmas

- Konstruojamas svorinis kryptinis grafas
- Mazgai yra sub-palygininiai
- Kraštinė (u,v) egzistuoja, jei u yra prieš v
- Kiekviena kraštinė turi tarpo baudą (neigiamas svoris)
- Ieškoma maksimalaus svorio kelio

FASTA algoritmas

- **Apribotoje** srityje naudojamas dinaminio programavimo algoritmas

Juostos plotis
parametrizuotas

BLAST algoritmas

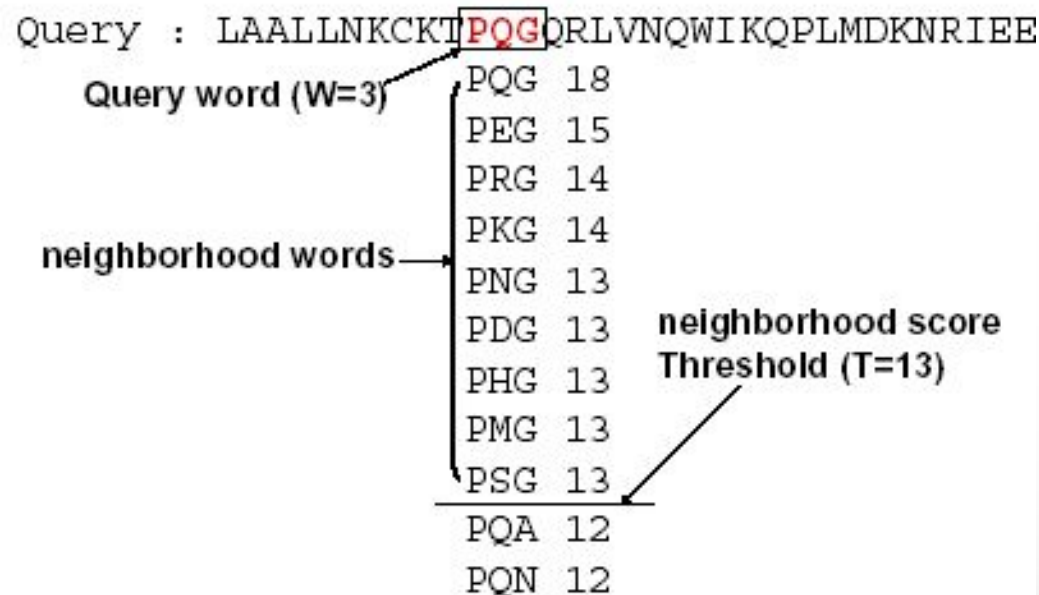

- Kitas heuristinis algoritmas
- Rezultatai įvertinami statistiškai
- Remiasi prielaida, kad homologinės sekos turi trumpų sekų porų su dideliais įverčiais.
- Šiuos trumpus segmentus algoritmas praplečia į abi puses kad būtų gautas optimalus palyginys

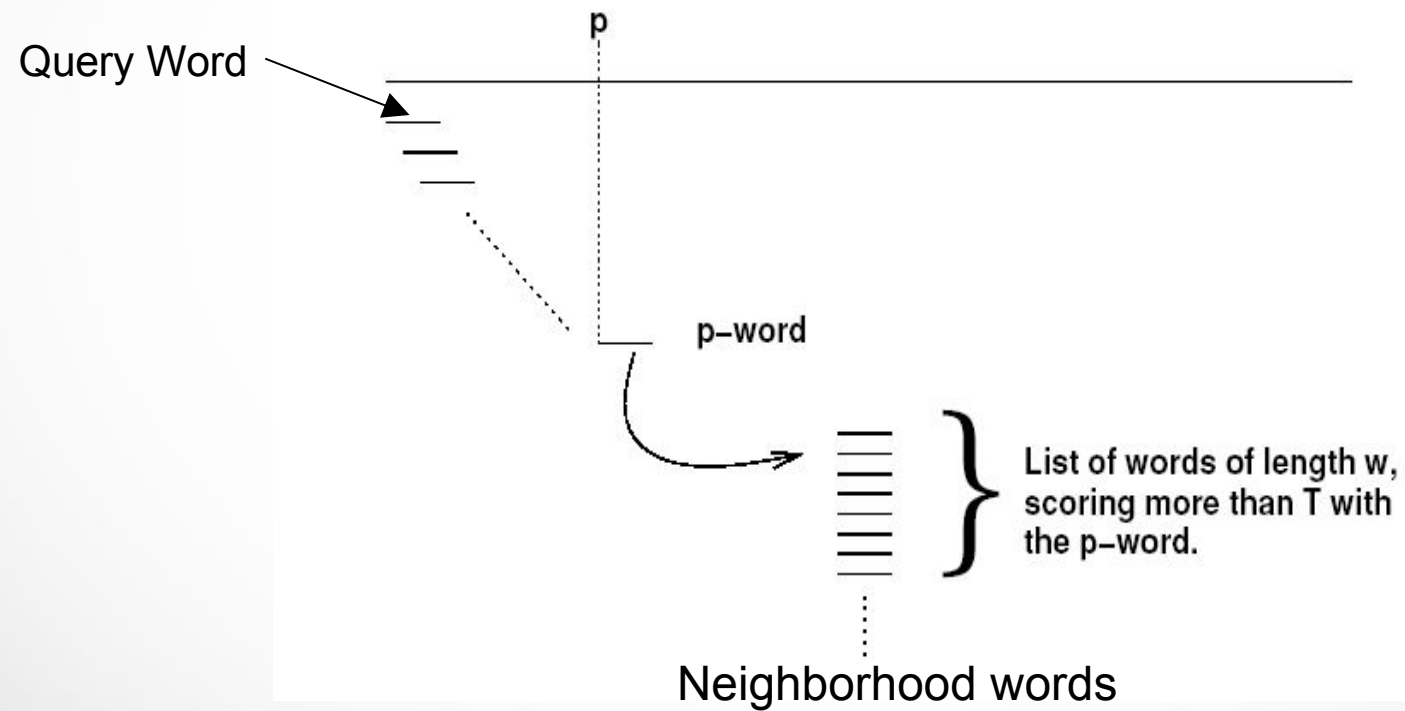

BLAST algoritmas

- Paruošiamieji darbai:
  - 1 žingsnis – paruošti daugiausiai taškų turinčius žodžius iš užklausos sekos

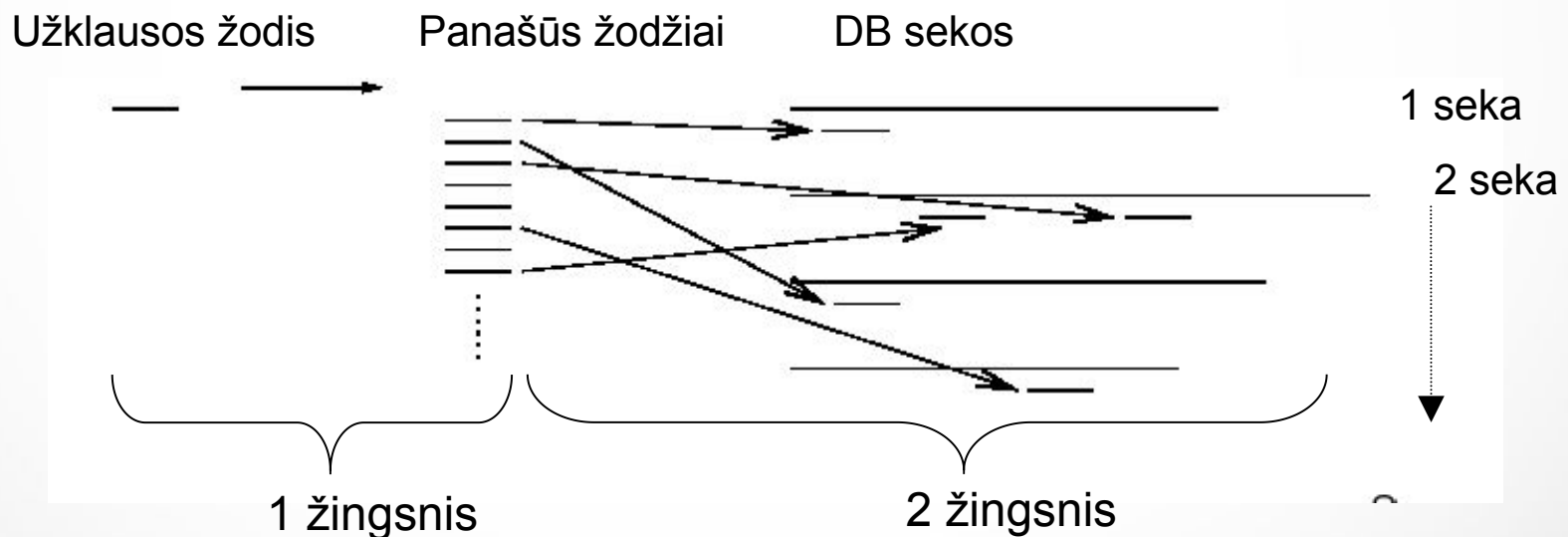

BLAST algorithms

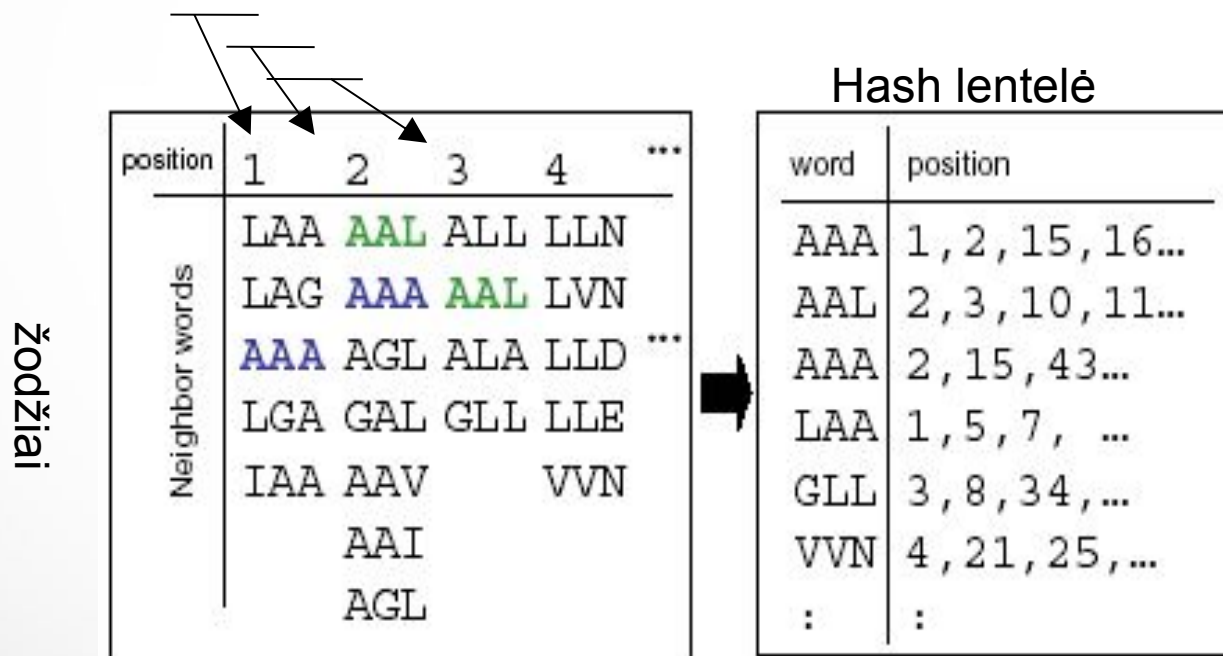
BLAST algoritmas

- 2 žingsnis – paieška sekų duomenų bazėje. Kiekvienam žodžiui iš sąrašo randami tikslūs radiniai DB

BLAST algoritmas

- Galima naudotis hash-lentelėmis

Seq_XYZ: HVTGRSAF_FS**YYG**YGCYC**GLG**TGKGLPVDATDRCCWA
Query: QSVFDYI**YYG**CYCGW**GLG**_GK__PRDA

The diagram shows a sequence alignment between Seq_XYZ and a Query. Two vertical boxes highlight the regions YYG and GLG in both sequences. Arrows point from a line above to these boxes. Vertical bars indicate gaps in the alignment: two gaps under 'FS' in Seq_XYZ, one gap under 'I' in Query, and two gaps under 'GK' in Query.

E-val= 10^{-13}

- 3 žingsnis – optimalaus palyginio paieška.
- Naudojami dviejų žodžių sutapimai, kaip inkarai palyginio konstravimui

BLAST algoritmas

- 4 žingsnis – palyginio statistinio reikšmingumo įvertinimas. Palyginio plėtimas stabdomas, kai E-reikšmė būna didesnė nei ribinė. Toks rastas segmentas vadinamas didelio įverčio segmentu (High Scoring Segment Pair, HSSP, HSP)

BLAST algoritmas

- E- reikšmės apibrėžimas:

Tikėtinas HSP, kurių įvertis didesnis nei S, skaičius

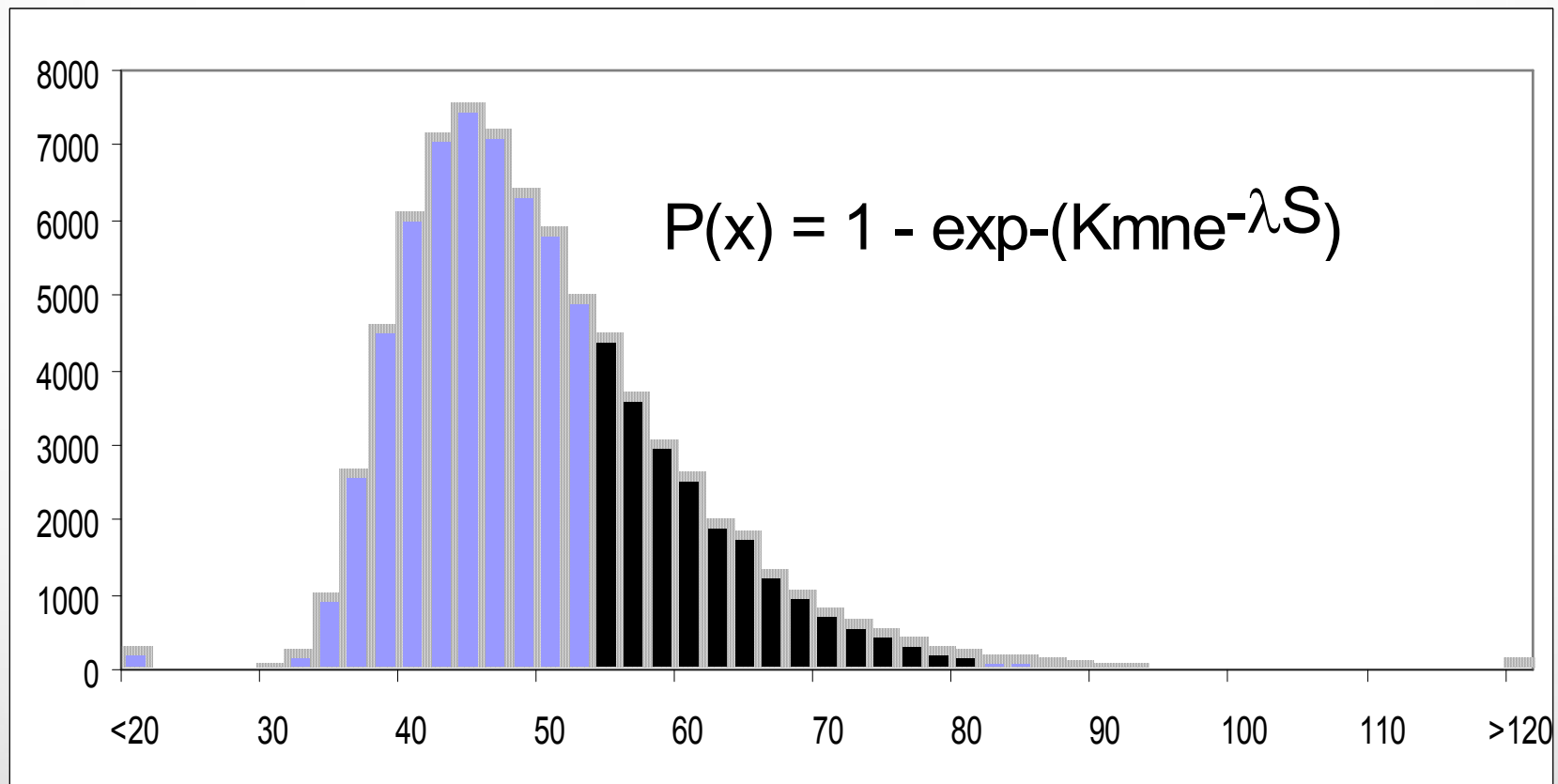
$$E = K * n * m * e^{-\lambda S}$$

K , λ nuo modelio priklausančios konstantos

n , m užklausos ir sekos ilgiai

BLAST algoritmas

- Sekų įverčiai pasiskirstę pagal ekstremalių verčių dėsnį.

Algoritmų palyginimas

- Užklausos ilgis – 153
- DB dydis – 5997 sekos

Algoritmas	Trukmė
D.P	16.989 [s]
FASTA	0.618 [s]
BLAST	0.118 [s]

Algoritmų palyginimas

- Dinaminis programavimas:
  - Jautriausias algoritmas
  - Panaudojama visa informacija
  - Algoritmas lėtas
  - Naudojamos ir bereikšmės sritys

Algoritmų palyginimas

- FASTA
  - Mažiau jautrus nei DP ir BLAST
  - Naudojama dalinė informacija pagreitinant skaičiavimus
  - Rezultatai nevertinami statistiškai
  - Žymiai greitesnis nei DP

Algoritmų palyginimas

- BLAST
  - Jautresnis nei FASTA
  - Rezultatai įvertinami statistiškai
  - Greitesnis nei FASTA. Atsižvelgiant į rezultatų patikimumą atmetamas triukšmas ir tokiu būdu sutrumpėja skaičiavimo laikas

Porinio palyginimo generazizacija

- Dviejų sekų palyginys - dvimatė matrica.
- Analogiškai palyginimą iš trijų sekų galima pavazduoti optimalaus kelio trajektorija trimatėje matricoje.

A T _ G C G _

A _ C G T _ A

A T C A C _ A

- Įvertis - kuo mažiau vairuoja stulpeliai tuo geresnis palyginimas.

Palyginiai= Keliai

- Palyginam tris sekas: ATGC,
AATC,ATGC

	A	--	T	G	C
--	---	----	---	---	---

	A	A	T	--	C
--	---	---	---	----	---

	--	A	T	G	C
--	----	---	---	---	---

Palyginimo kelias

0	1	1	2	3	4
	A	--	T	G	C

x koordinatė

	A	A	T	--	C
--	---	---	---	----	---

	--	A	T	G	C
--	----	---	---	---	---

Palyginimo kelias

- Align the 3 sequences: ATGC, AATC, ATGC

0	1	1	2	3	4
	A	--	T	G	C

x koordinatė

0	1	2	3	3	4
	A	A	T	--	C

y koordinatė

	--	A	T	G	C
--	----	---	---	---	---

•

Palyginimo kelias

0	1	1	2	3	4
	A	--	T	G	C
0	1	2	3	3	4
	A	A	T	--	C
0	0	1	2	3	4
	--	A	T	G	C

x koordinatė

y koordinatė

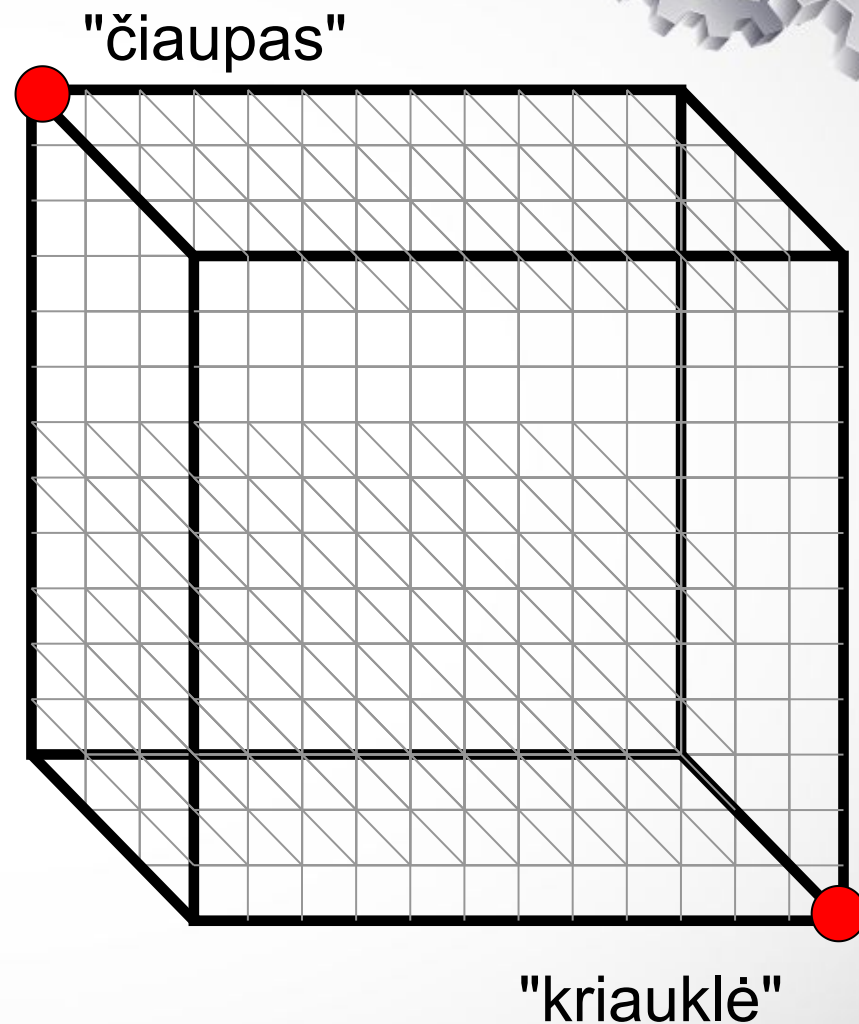
z koordinatė

- Atitinkamas kelias (x,y,z) erdvėje:

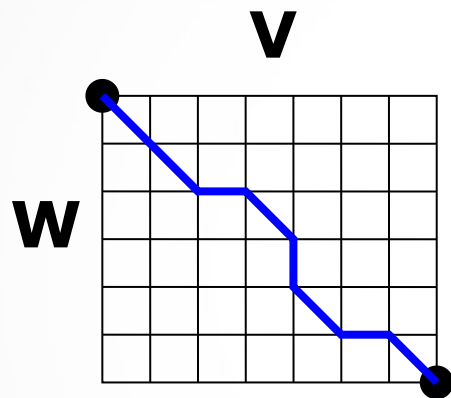
$(0,0,0) \rightarrow (1,1,0) \rightarrow (1,2,1) \rightarrow (2,3,2) \rightarrow (3,3,3) \rightarrow (4,4,4)$

Trijų sekų lyginimas

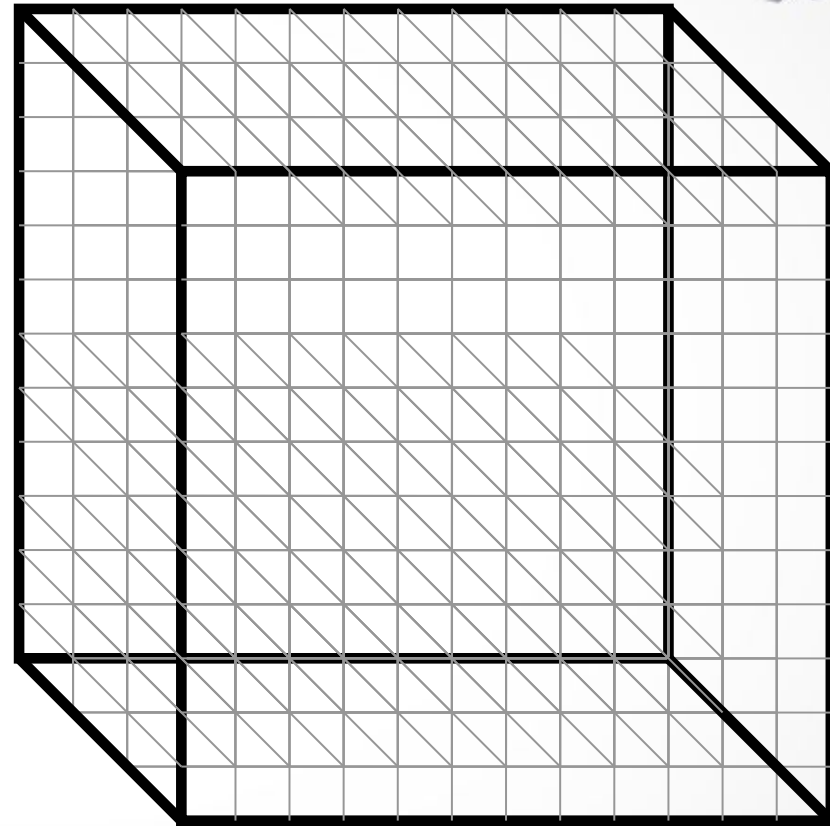
- Ta pati strategija, kaip ir 2-jų sekų atveju
- Naudojamas 3-D "Manheteno kubas", kur kiekviena lyginama seka sutapatinama su koordinačių ašimi.
- Globaliam sulyginimui gauti einama nuo pradžios čiaupo iki kriauklės.

2-D vs 3-D Palyginimo tinklelis.

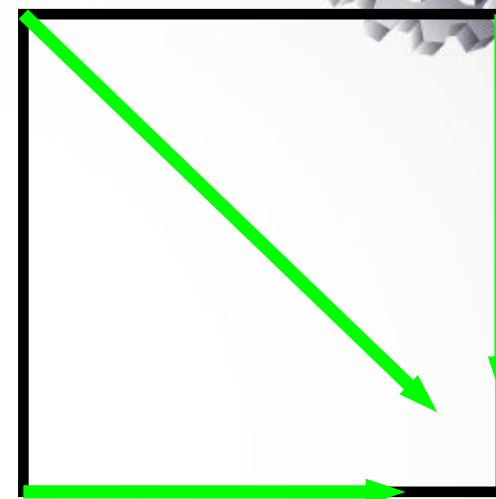
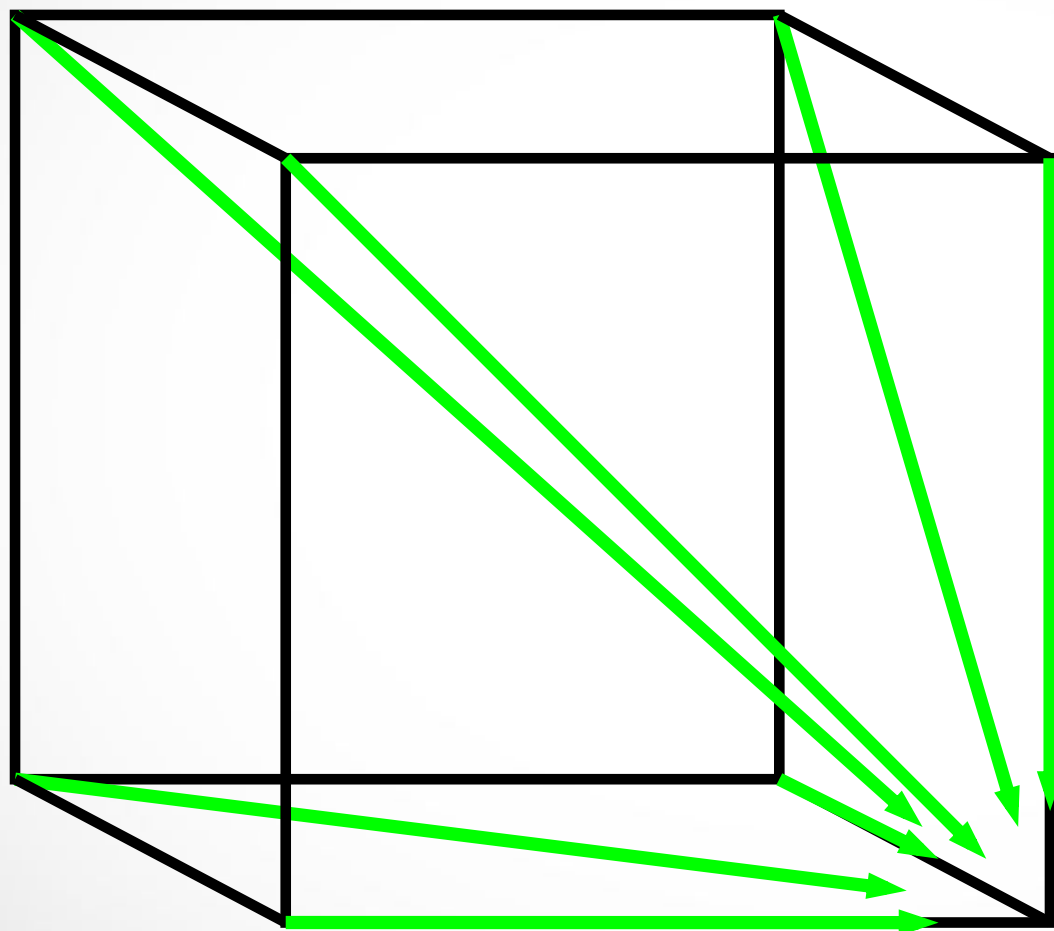

2-D grafas

3-D grafas

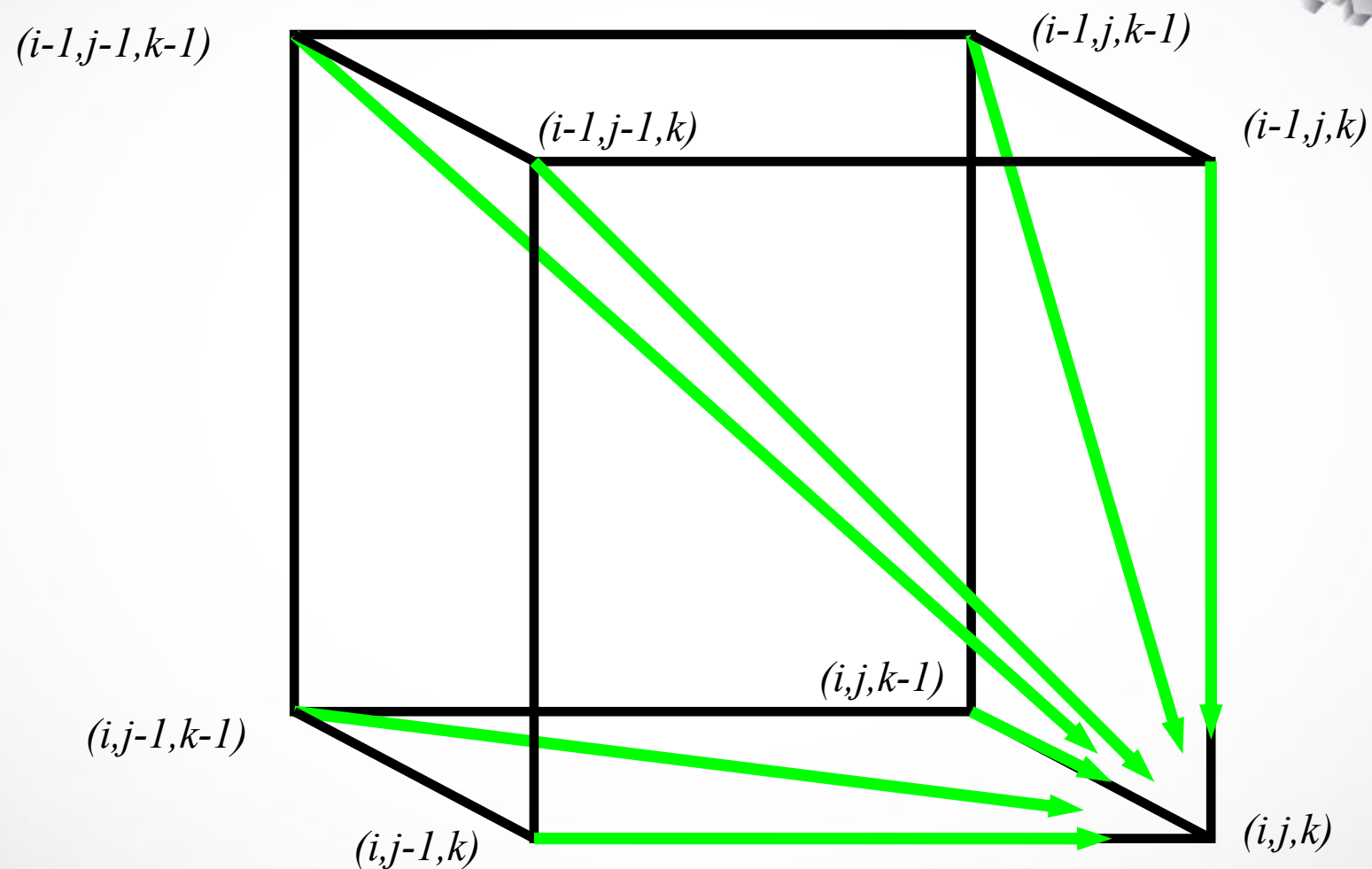
3-D vs 2-D palyginimo celė

2-D, 3 viršūnės
vienam lyginimo
vienetui

3-D, 7 viršūnės
vienam lyginimo
vienetui

3-D sulyginimo celės architektūra

Daugybinis palyginys: Dinaminis programavimas

- $s_{i,j,k} = \max \left\{ \begin{array}{l} s_{i-1,j-1,k-1} + \delta(v_i, w_j, u_k) \\ s_{i-1,j-1,k} + \delta(v_i, w_j, \_) \\ s_{i-1,j,k-1} + \delta(v_i, \_, u_k) \\ s_{i,j-1,k-1} + \delta(\_, w_j, u_k) \\ s_{i-1,j,k} + \delta(v_i, \_, \_) \\ s_{i,j-1,k} + \delta(\_, w_j, \_) \\ s_{i,j,k-1} + \delta(\_, \_, u_k) \end{array} \right\}$
  - kubo diagonalė nėra tarpų
  - plokštumų diagonalės tarpas vienoje sekoje
  - kraštinės diagonalės tarpas dvejose sekose
- $\delta(x, y, z)$ įvertis 3-D įverčių matricoje

Daugybinis palyginys: vykdymo laikas

- 3-jų n ilgio sekų palyginimas, globalaus palyginimo laikas $7n^3$; $O(n^3)$. (*7-nios diagonalės*)
- k sekoms, atitinka k -dimensijų paieškos matricą, kurios apskaičiavimo laikas $(2^k-1)(n^k)$; $O(2^k n^k)$
- Klasikinis dinaminis programavimas lengvai pritaikomas ir išplečiamas daugeliui sekų, bet yra nepraktiškas dėl eksponentiškai didėjančių laiko sąnaudų.

Daugybinio palyginio profilinė išraiška.

-	A	G	G	C	T	A	T	C	A	C	C	T	G
T	A	G	-	C	T	A	C	C	A	-	-	-	G
C	A	G	-	C	T	A	C	C	A	-	-	-	G
C	A	G	-	C	T	A	T	C	A	C	-	G	G
C	A	G	-	C	T	A	T	C	G	C	-	G	G

A		1				1			.8				
C	.6			1			.4	1		.6	.2		
G			1	.2					.2			.4	1
T	.2				1		.6					.2	
-	.2		.8							.4	.8	.4	

Daugybinio palyginio profilinė išraiška.

-	A	G	G	C	T	A	T	C	A	C	C	T	G
T	A	G	-	C	T	A	C	C	A	-	-	-	G
C	A	G	-	C	T	A	C	C	A	-	-	-	G
C	A	G	-	C	T	A	T	C	A	C	-	G	G
C	A	G	-	C	T	A	T	C	G	C	-	G	G

A		1				1			.8				
C	.6			1			.4	1		.6	.2		
G			1	.2					.2			.4	1
T	.2				1		.6					.2	
-	.2		.8							.4	.8	.4	

Praeityje lygiom seką su seka.

Ar galima lyginti seką su profiliu?

Ar galima lyginti profilį su profiliu?

Lyginant palyginius

- Ar galim sulygtinti du palyginimus?

x	GGGCACTGCAT	
y	GGTTACGTC--	Palyginimas 1
z	GGGAACTGCAG	
w	GGACGTACC--	Palyginimas 2
v	GGACCT-----	

Lyginant palyginius

- Ar galim sulyginti du palyginimus?
- Galim naudoti atitikamus palyginimus...

x GGGCACTGCAT

y GGTTACGTC--

z GGGAACTGCAG

w GGACGTACC--

v GGACCT-----

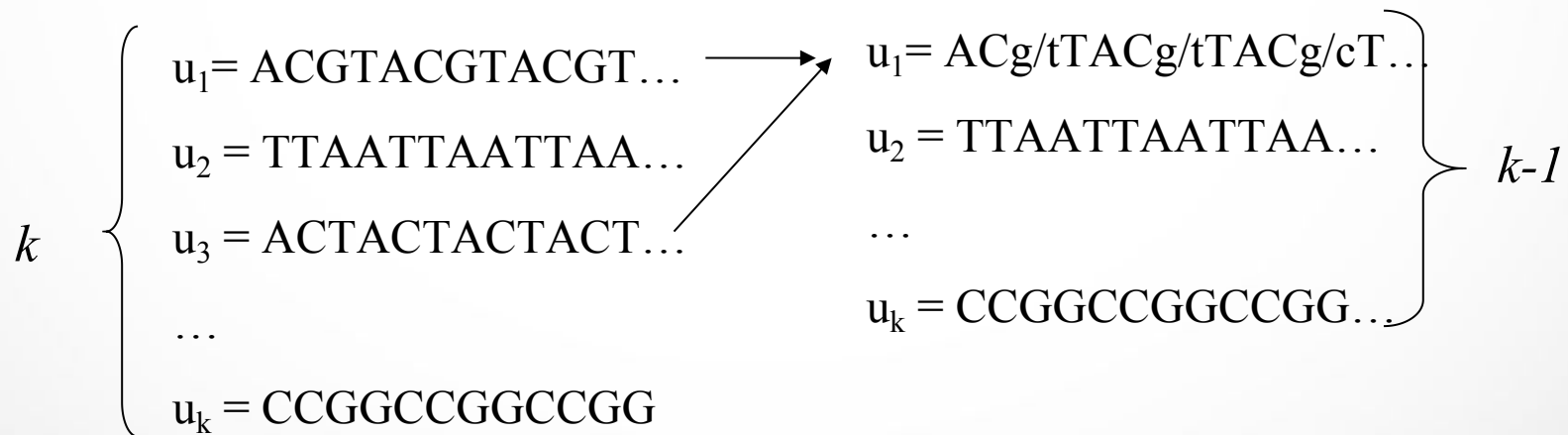
Apjungti palyginiai

Daugybinis palyginis: "godusis" sprendimas

- Pasirink labiausiai panašią sekų porą ir apjunk ją į profilį, k sekų sulyginimą paverčians į $k-1$ sekų/profilijų palyginimą.

Kartojimas

- Euristinis "godusis" metodas:

"Godusis" sprendimas: Pavyzdys

- Turim keturias sekas:

s1   GATTCA

s2   GTCTGA

s3   GATATT

s4   GTCAGC

"Godusis" sprendimas: Pavyzdys (tesinys)

- Yra $\binom{6}{4 \atop 2}$ galimi palyginiai

s2 **GTCTGA**
s4 **GTCAGC** (score = 2)

s1 **GATTCA--**
s4 **G-T-CAGC** (score = 0)

s1 **GAT-TCA**
s2 **G-TCTGA** (score = 1)

s2 **G-TCTGA**
s3 **GATAT-T** (score = -1)

s1 **GAT-TCA**
s3 **GATAT-T** (score = 1)

s3 **GAT-ATT**
s4 **G-TCAGC** (score = -1)

"Godusis" sprendimas: Pavyzdys (tesinys)

s_2 ir s_4 yra panašiausi, apjungiam:

s_2	GTC TGA	}	$s_{2,4}$ (profilis)	GTC t/aGa/cA
s_4	GTC AGC			

naujas 3 sekų palyginiai:

s_1	GATTCA
s_3	GATATT
$s_{2,4}$	GTC t/aGa/c

Progresyvus lyginimas

- *Progresyvus lyginimas* yra "godžiojo" algoritmo variantas su kiek inteligentiškesniu pasirinkimu, kurias sekas reikia pirmiausiai apjungti.
- *Progresyvus lyginimas* veikia gerai artimoms sekoms, bet nutolusioms sekoms veikia prastai:
  - Sekos jau sudarytuose profiliuose yra fiksluojamos.
  - Lyginame sekas naudodami profilius.

ClustalW

- Populiarus ir dar dabar naudojamas algoritmas.
- 'W' reiškia 'weighted' (atskiros palygino dalys turi skirtingus svorius).
- Trijų žingsnių algoritmas
  - 1.) Apskaičiuojam visus galimus porinius palyginius.
  - 2.) Suklasterizuojam sekas pagal panašumą kurdami medį palyginimo "gida".
  - 3.) Kuriam palyginį apjungdami ir lygindami sekas pagal medį.

Žingsnis 1: Poriniai palyginimai

- Palygina kiekvieną seką su kiekviena. Sukuriama identiškumų matricą.
- Identiškumų matrica = tikslus sutapimas / porinio palyginio ilgis

	v_1	v_2	v_3	v_4
v_1	–			
v_2	.17	–		
v_3	.87	.28	–	
v_4	.59	.33	.62	–

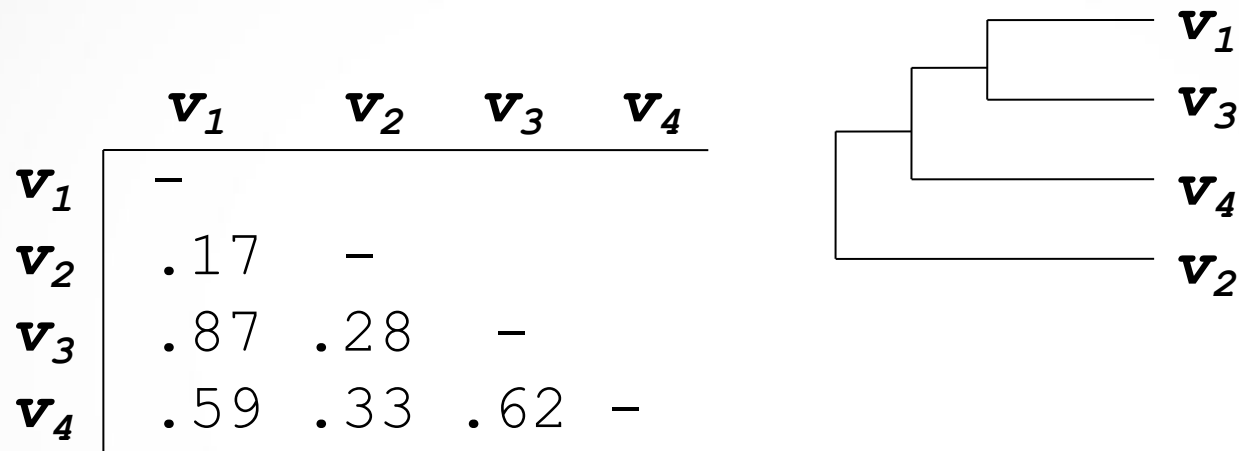
(.17 reiškia kad 17 % identiška)

Žingsnis 2: Medis - palyginimo "gidas"

- Sukuriamas medis pagal apskaičiuotą identiškumų matricą
- ClustalW naudoja artimiausių kaimynų apjungimo metodiką (sekanti paskaita).
- Naudojamas medis grubiai atititinka evoliucinius ryšius.

Žingsnis 2: Medis - palyginimo "gidas" (ę)

Skaičiuojam palyginimą:

$v_{1,3}$ = alignment (v_1, v_3)

$v_{1,3,4}$ = alignment ($(v_{1,3}), v_4$)

$v_{1,2,3,4}$ = alignment ($(v_{1,3,4}), v_2$)

Step 3: Progresyvus lyginimas

- Sulyginam dvi panašiausias sekas
- Sekdami medžiu pridedam paeiliui kitas sekas prie palyginio (profilio - sekos lyginimas).

- Insert gaps as necessary

FOS_RAT	PEEMSVTS-LDLTGGLPEATTPESEEAFTLPLLNDPEPK-PSLEPVKNISNMELKAEPFD
FOS_MOUSE	PEEMSVAS-LDLTGGLPEASTPESEEAFTLPLLNDPEPK-PSLEPVKSISNVELKAEPFD
FOS_CHICK	SEELAAATALDLG-----APSPAAAEAFALPLMTEAPPAVPPKEPSG--SGLELKAEPFD
FOSB_MOUSE	PGPGPLAEVRDLPG-----STSAKEDGFGWLLPPPPPPP-----LPFQ
FOSB_HUMAN	PGPGPLAEVRDLPG-----SAPAKEDGFSWLLPPPPPPP-----LPFQ
	. . : ** . :.. *:. * * . *

taškai ir žvaigždutės rodo konservatyviausias sritis

Daugybinis palyginys: Įvertis

- Sutapimų skaičius (visiškai sutapatintų stulpelių skaičius)
- Entropijos įvertis
- Suminis porinis įvertis(SP-Score)

Sutapimų skaičiaus įvertis

- Sutapimas skaičiuojamas tik tada, kai visos raidės stulpelyje yra vienodos.

A
A
A
A

AA
AA
AT
TC

- Geras tik visiškai panašioms sekoms.

Entropijos įvertis

- Apibrėžiam nukleotidų pasikartojimo dažnius stulpeliuose
  - $p_A = 1, p_T=p_G=p_C=0$ (1st column)
  - $p_A = 0.75, p_T = 0.25, p_G=p_C=0$ (2nd column)
  - $p_A = 0.50, p_T = 0.25, p_C=0.25, p_G=0$ (3rd column)
- Compute entropy of each column

$$- \sum_{X=A,T,G,C} p_X \log p_X$$

AAA
AAA
AAT
ATC

Entropija: Pavyzdys

$$\text{entropy} \begin{pmatrix} A \\ A \\ A \\ A \end{pmatrix} = 0 \quad \text{geriausias atvejis}$$

Worst case

$$\text{entropy} \begin{pmatrix} A \\ T \\ G \\ C \end{pmatrix} = -\sum \frac{1}{4} \log \frac{1}{4} = -4 \left(\frac{1}{4} * -2 \right) = 2$$

Entropijos įvertis

Daugybino palyginio entropija lygi jo stulpelių entropijų sumai

$$\sum_{\text{per stulpelius}} \sum_{X=A,T,G,C} p_X \log p_X$$

Palyginio entropija: Pavyzdys

stulpelio entropija:

$$-(p_A \log p_A + p_C \log p_C + p_G \log p_G + p_T \log p_T)$$

A	A	A
A	C	C
A	C	G
A	C	T

- stulpelis 1 = $-[1 * \log(1) + 0 * \log 0 + 0 * \log 0 + 0 * \log 0]$
= 0

- stulpelis 2 = $-[(1/4) * \log(1/4) + (3/4) * \log(3/4) + 0 * \log 0 + 0 * \log 0]$
= $-[(1/4) * (-2) + (3/4) * (-1.415)] = +0.811$

- stulpelis 3 = $-[(1/4) * \log(1/4) + (1/4) * \log(1/4) + (1/4) * \log(1/4) + (1/4) * \log(1/4)]$
= $4 * -[(1/4) * (-2)] = +2.0$

- Palyginio entropija = $0 + 0.811 + 2.0 = +2.811$

Suminis porinis įvertis

Daugybinį palygininį galima suskaldyti į daugelį porinių

x: AC-GCGG-C

y: AC-GC-GAG

z: GCCGC-GAG

Atitinka:

x: ACGCGG-C ;   **x:** AC-GCGG-C ;   **y:** AC-GCGAG

y: ACGC-GAC ;   **z:** GCCGC-GAG ;   **z:** GCCGCGAG

Suminis porinis įvertis(SP-Score)

- Tarkim, kad

$$a_i \text{ ir } a_j$$

yra sekos paimtos iš daugybinio palyginio, kuris sudarytas iš k sekų.

- Tegul šio porinio palyginio seka bus:

$$s^*(a_i, a_j)$$

- Šių įverčių suma daugybiniam palyginiui ir atitiks SP-Score:

$$s(a_1, \dots, a_k) = \sum_{i,j} s^*(a_i, a_j)$$

SP-Score skaičiavimas

Daugyninis palygiys iš 4 sekų: 6 poriniai
payginimai

Sekos a_1, a_2, a_3, a_4 :

$$\begin{aligned} s(a_1 \dots a_4) = \sum s^*(a_i, a_j) = & s^*(a_1, a_2) + s^*(a_1, a_3) \\ & + s^*(a_1, a_4) + s^*(a_2, a_3) \\ & + s^*(a_2, a_4) + s^*(a_3, a_4) \end{aligned}$$

SP-Score: Pavyzdys

a_1 ATG-C-AAT
A-G-CATAT
 a_k ATCCCATTT

Einam per visas įmanomas simbolių poras stulpelyje
ir per visus stulpelius

$$S(a_1 \dots a_k) = \sum_{i,j} s^*(a_i, a_j) \leftarrow \binom{n}{2} \text{ Pairs of Sequences}$$

